
LA GENERALITAT VALENCIANA I ELS ARXIUS

Francesc Torres Faus

L'actual sistema arxivístic del País Valencià s'ha configurat a partir de l'Estatut d'Autonomia, aprovat per la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol. Els decrets de transferències i les dues disposicions sobre arxius publicades per la Generalitat Valenciana són les que ha acabat de desenvolupar aquest sistema. Sistema conformat per una sèrie d'institucions, en aquest cas la Direcció General de Promoció Cultural, depenent de la Conselleria de Cultura, i una sèrie de centres d'arxius, estatals, autònoms, municipals i privats.

Cal tenir en compte que la Generalitat Valenciana té competències exclusives en els arxius que no siguen de titularitat estatal, mentre que en els arxius estatals té competències de gestió. Aquest darrer aspecte és un tema polèmic, ja que l'estat conserva la propietat dels arxius estatals, tant dels edificis com de la documentació, mentre que la Generalitat Valenciana és la que paga al personal i s'encarrega del seu manteniment. És evident que açò és un contrasentit, pel que la Generalitat Valenciana ha demanat la transferència de la propietat d'aquests arxius. Hem parlat de les disposicions sobre arxius. Una de les assignatures pendents de la Generalitat Valenciana és precisament la redacció d'una Llei de Patrimoni i els conseqüents decrets i ordres que la desenvolupen. S'han realitzat diversos projectes de llei i, a hores d'ara, les Corts han reclamat de la Generalitat que presente un projecte de Llei de Patrimoni.

L'actual política d'arxius fou dissenyada per Emili Soler, primer Director General de Promoció Cultural, vers 1984. Aquesta política es va centrar en tres aspectes: a) la creació i el desenvolupament de les institucions arxivístiques, com foren el Servei del Llibre, Arxius i Biblioteques, i el Consell Assessor d'Arxius, creat per l'Orde de 14 de juny de 1984; b) la creació de l'Arxiu Central de la Generalitat Valenciana pel Decret 57/1984; c) en tercer lloc

la creació d'una sèrie de línies de subvencions i ajudes per als arxius valencians. Passem a veure tot seguit la incidència d'aquesta política en els arxius valencians.

Pel que fa als centres estatals, el més important, sens dubte, és l'Arxiu del Regne de València. Ací la Generalitat Valenciana ha realitzat durant el darrers anys nombroses inversions, tant per a revisar les mesures de seguretat com a adequar la vivenda del subaltern o remodelar la vivenda del director per a destinar-la a despatxos de treball. S'han remodelat, també, els serveis de reprografia i restauració i s'ha instal·lat aire condicionat, el que ha repercutit en una millora dels serveis als investigadors. Aquests han pogut constatar una millora de l'atenció al públic durant els darrers anys, ja que s'han posat a disposició del públic, en la mateixa sala d'investigadors, tots els fitxers i inventaris.

Després trobem els Arxius Històrics d'Alacant, Castelló i Oriola. El més antic de tots és el d'Oriola, creat en 1954. Recentment el Ministeri de Cultura ha inaugurat uns nous locals en l'antic palau del marquès de Rafal, on s'ha instal·lat la biblioteca i l'arxiu. Aprofitant aquest fet l'ajuntament d'Oriola ha signat un conveni amb la Generalitat Valenciana per a dipositar l'arxiu històric municipal en aquest centre. Trobem després l'Arxiu Històric de Castelló, creat en 1968. Aquest arxiu és una de les assignatures pendents, ja que encara no compta amb uns locals propis. Recentment la Generalitat Valenciana ha condicionat el semisoterrani de la Biblioteca Pública per a instal·lar armaris compactes i poder conservar millor la documentació. Pel que fa a l'Arxiu Històric d'Alacant aquest es troba en els mateixos locals que la Biblioteca Pública, i el principal problema que té és la manca d'espai.

En segon lloc tenim els arxius que són de competència exclusiva de la Generalitat Valenciana: l'Arxiu Central de la Generalitat, l'Arxiu de les Corts Valencianes, els arxius de

les conselleries, els de l'administració de justícia, els notariais i del registre de la propietat, els de les diputacions i ajuntaments, els universitaris, els arxius privats, etc. Cal esmentar l'Arxiu Central de la Generalitat Valenciana, creat en 1984, i que conserva la documentació de la Generalitat Valenciana des de 1978. Fou el primer arxiu d'una comunitat autònoma que es va crear. El nou edifici, inaugurat el 12 de febrer de 1988, té una superfície de 5.000 m², la qual es reparteix entre 13 dipòsits per a documentació amb prestatgeria compacta i convencional. En aquest dipòsits caben uns 20 Km lineals de documentació. Pel que fa a les diferents conselleries, ja n'hi ha quatre o cinc que tenen arxiu propi, des del qual es transfereix periòdicament la documentació a l'arxiu central.

Pel que respecta als arxius municipals, la situació és molt variada i depèn de la sensibilitat de cada ajuntament. Trobem arxius ben instal·lats, amb prestatges compactes, com Benicarló, Paterna, Torrent, Alcoi, Dènia, Alacant; d'altres amb prestatges convencionals, com Morella, Lluçena, Castelló de la Plana, Alzira, Petrer, Novelda, Torreveija, etc. Però al mateix temps també trobem que una gran part dels arxius municipals ocupen les pitjors cambres de l'ajuntament, amb humitat, pols i sense prestatges, sovint amb la documentació dipositada en terra. Hem pogut comprovar casos ben recents, com en el cas de l'ajuntament d'Orba, que ha bastit un nou edifici per a l'ajuntament i ha destinat per a l'arxiu el soterrani, on han aparegut greus problemes d'humitat. Altre casos són el de la Puebla de San Miguel, al Racó d'Ademuz, on l'arxiu, amb documentació des del segle XVII, es trobava totalment abandonat a l'edifici de l'antic ajuntament; o l'arxiu municipal d'Olocau del Rei, als Ports de Morella, amb documentació medieval.

Els arxius municipals de les tres capitals valencianes presenten problemes diferents. A la ciutat de València s'està cercant des de fa temps un local per a l'arxiu municipal, que no pot continuar on es troba actualment. De fet una gran part de la documentació es troba repartida en diversos magatzems, pel que és urgent buscar una solució per aquest arxiu. Açò contrasta amb els arxius de les altres dues capitals, com el de Castelló de la Plana, que s'ha traslladat a un edifici de nova planta, amb unes instal·lacions excel·lents, per al qual la Conselleria de Cultura va concedir una subvenció de 25.000.000 de pessetes. L'arxiu municipal d'Alacant també s'ha traslladat a un edifici totalment remodelat i adaptat per l'arxiu, i també va rebre una subvenció de 15.000.000 de pessetes. Seguint

aquesta línia algunes de les principals poblacions valencianes han construït arxius nous o be remodelant edificis antics. Són els casos de Morella, Nules, Xàtiva, Gandia, Ontinyent, Dènia, Ibi, la Vila Joiosa, Elx.

La política de la Generalitat Valenciana s'ha centrat, en bona part, en els arxius municipals, mitjançant la concessió d'ajudes i subvencions, en la mesura que ho permeten els pressupostos. Pensem que des de 1984 s'han concedit un total de 334 subvencions per a la millora de les instal·lacions d'arxius municipals (amb un total de 152.221.906 pessetes), a més de 83 beques per a la catalogació d'arxius municipals (per un total de 34.490.000 pessetes). Un altre tema molt important i que ha tingut un gran ressò entre els ajuntaments és l'enviament de material homologat, de forma totalment gratuïta, als arxius, com caixes arxivadores, carpetes, fitxes, la finalitat del qual és col·laborar amb els ajuntaments en la conservació de la documentació.

Pel que respecta als ajuntaments, en aquests moments, d'una forma més o menys pragmàtica i d'acord amb les necessitats de cada ajuntament, s'han creat unes 82 places d'arxivadors municipals (que suposen el 15% dels municipis valencians), places estrictes d'arxivadors o compartides amb d'altres funcions, sovint les bibliotecàries. Açò és important perquè demostra que l'administració local va prenent consciència de la importància dels arxius, molt més després de la publicació de la Llei 30/1992, de Règim Jurídic de les Administracions Públiques i del Procediment Administratiu Comú. Pensem, però, que la futura Llei de règim local de la Comunitat Valenciana hauria de resoldre el problema dels arxius municipals, obligant a que els ajuntaments més importants crearen obligatòriament la plaça d'arxiver.

La categoria professional dels arxivadors és molt diversa, i açò és un tema que la Generalitat Valenciana hauria d'homologar, així com els temaris d'oposicions. Així trobem que una part important dels arxivadors són tècnics superiors o mitjans, però també trobem d'altres casos que a l'arxiver se l'equipara a un administratiu (l'Alcúdia, Alcoi) o a un simple auxiliar administratiu (la Vila Joiosa, Castalla). Tot açò complicat amb el tema de les places mixtes. Sovint l'arxiver fa de bibliotecària, encarregat de publicacions, dinamitzador cultural i, fins i tot, funcions estrictament administratives.

Un altre tema el plantegen els municipis petits. Sovint ocorre que s'organitza un arxiu d'una població petita i allunyada i als pocs anys l'arxiu

està un altra vegada totalment desorganitzat. Hom ha proposat comarcalitzar el treball dels arxius, per poder atendre així als petits municipis. Un exemple el trobem als arxius comarcals de Catalunya. Pense que aquests arxius haurien de consistir en un lloc on voluntàriament es pogueren dipositar els arxius municipals i privats que ho desitjaren. La resta dels arxius romandrien en els municipis respectius, si be controlats pels arxivadors comarcals. En aquest sentit està treballant la Diputació d'Alacant, si be a escala provincial. Actualment ha contractat tres o quatre persones i ha signat convenis amb setze ajuntaments de la comarca de les Muntanyes d'Alcoi. El conveni consisteix en traslladar tot l'arxiu municipal a uns locals de la Diputació, organitzar-lo, catalogar-lo, i després tornar-lo al seu lloc. La Diputació paga totes les despeses de transport i les prestatgeries. A un altre nivell també s'està intentant comarcalitzar el servei d'arxius a la comarca de la Safor, en aquest cas per part la Mancomunitat de Municipis de la Safor.

Dels altres arxius cal esmentar, en primer lloc, els arxius notariaus. Entre 1985 i 1988 es va portar a cap una política de recuperació i inventari d'arxius notariaus, concretament de l'Arxiu de Protocols del Patriarca, amb 30.000 protocols inventariats, a més dels d'Alacant, Xixona, Cocentaina, Morella, etc. Pel que fa als arxius privats s'ha col·laborat en alguns d'ells, com la catalogació del fons històric de l'Arxiu Diocesà de València, o l'arxiu de la Sèquia Reial del Xúquer.

Un altre tema de la política d'arxius dissenyada per Emili Soler en 1984 fou el de la difusió del patrimoni documental mitjançant la publicació de catàlegs i inventaris. El primer volum de la col·lecció "Arxius valencians" es va publicar en gener de 1986, presentant-se oficialment la col·lecció en el mes d'octubre del mateix any, aprofitant les sessions del VII Congrés Internacional de Diplomàtica, celebrat a la ciutat de València en les mateixes dates. Fins ara s'han publicat 15 volums, però hi ha material per publicar-ne molts més. Darrerament s'han publicat els dos censos guia d'Alacant i Castelló.